במדבר ב

א. אין פסוק[1] „ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני", שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „ואלה תולדות אהרן ומשה" און איז מפרש: „ואינו מזכיר אלא בני אהרן[2], ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו".

[און ווי מפרשים[3] זיינען מסביר דעם טעם פאַרוואָס דאָס איז שייך צו די בני אהרן דוקא (כאָטש אַז משה האָט גע־לערנט תורה מיט אַלע אידן) — ווייל משה האָט געלערנט מיט זיי באַזונדער, און — איידער ער האָט געלערנט מיט אַלע אידן (ווי רש"י האָט שוין גע־בראַכט פריער אין ס"פ תשא דעם „סדר משנה");

און וויבאַלד אַז אין דעם איז משה ניט געווען מחוייב (ואדרבה, וויבאַלד ער האָט שוין געהאַט געלערנט פריער מיט אהרן'ען, איז דאָך שוין אהרן געווארן מחוייב[5] צו לערנען מיט זיינע קינ־דער[6], דעריבער האָט משה באַקומען דעם שכר מיוחד, אַז „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו"].

דערנאָך איז רש"י ממשיך בפירושו: „ביום דבר ה' את משה, נעשו אלו התול־דות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה".

וואָס איז דאָ רש"י אויסן צו מוסיף זיין מיט'ן הסבר (אין צווייטן דיבור) „נעשו אלו התולדות שלו שלמדן מה שלמד

---

1) פרשתנו ג, א.

2) אין כוונת רש"י ב„ואינו מזכיר אלא בני אהרן" למה לא נמנו גם בני משה — כי: כאן מדובר רק ב„בני אהרן" (כי כאן נוגע ענין הכהונה, כמשנ"ת בלקו"ש חי"ג ע' 9 בהערה), והקושיא להיפך: למה נאמר „(ואלה תולדות..) ומשה". — וראה רמב"ן כאן דבני משה נכללו להלן בפרשה (ג, כז ואילך).

3) ראה גו"א, שפ"ח ומשכיל לדוד כאן. ובדבק טוב באו"א קצת (ראה לקמן הערה 22).

4) לד, לב. — להעיר, ששם נזכרו רק אלעזר ואיתמר ולא נדב ואביהוא. אבל ראה פרש"י יתרו יח, כג. וראה חדא"ג מהרש"א דלקמן הערה 19. ואכ"מ.

5) ועפ"ז מובן דיוק לשון רש"י „המלמד את בן חבירו" — כי מהענין („אהרן ומשה") שממנו נלמד — מוכרח רק „בן חבירו", היינו חבירו כמותו (ראה גם עיון יעקב לע"י סנה' יט, ב), שגם לחבירו ישנה האפשריות ללמד את בנו, וכשהוא מלמדו עושה לפנים משורת הדין, ולכן נותנים לו שכר ד„כאילו ילדו": משא"כ המלמד בנו של אחד שאינו חבירו (היינו שאינו כמותו, שאינו יכול ללמד את בנו), או המלמד יתום וכיו"ב (שאינו — לפנים משורת הדין) — אין לו השכר ד„כאילו ילדו"*. [באהבת איתן לע"י סנהדרין (שם) כתב להיפך, דאפילו בני אהרן (שלא הי' מחוייב ללמדם) נק' תולדותיו, ומכש"כ אחרים שמחוייב ללמדם. וראה פני דוד פרשתנו עה"פ. עיון יעקב שם].

6) היינו הלימוד עם בני אהרן בפ"ע, שזה חיובו של אהרן דוקא; ולכן זה שמשה למדן תורה בפ"ע (לא ביחד עם כל העם) הו"ע של לפנים משורת הדין.

[אבל מ"ש במשכיל לדוד, שמצד זה גופא שהקדימם לכל ישראל נק' בניו (כי מצוה להקדים בנו, ע"ש) — צ"ע, דא"כ למה לא נק' גם אהרן והזקנים תולדות משה? ועכצ"ל שרק בני אהרן שעצם הלימוד עמהם (בפ"ע) הי' ענין של לפנים משורת הדין (מכיון שכבר למד לפנ"ז עם אהרן אביהם) נק' תולדותיו. וראה לקמן הערה 34].

---

*) יותר נ"ל שגם הוא מלמדו (וכמו ב„ילדו" כפשוטו — שיש גם הוריו) — וכבנדו"ד שגם אהרן למדם „כדאיתא בעירובין (נד, ב)" — ל' רש"י תשא שם. ולהעיר מעיון יעקב לסנה' שם. אבל ראה לקמן בפנים סעיף ה' וז'.

**) אולי י"ל שזהו עוד סוג — „אשר עשו (בחרן)" (רש"י לך יב, ה). אבל ראה לקמן הערה 36.

מפי הגבורה"? — ער האָט דעם ענין שוין געזאָגט אין דעם פריערדיקן דיבור: „שלמדן תורה . . מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו"?

לערנען מפרשים[7], אַז ביי רש"י'ן איז קשה דער משך הכתוב: ווי פאַסן די ווערטער „ביום דבר ה' את משה" אַלס המשך צו „ואלה תולדות אהרן וגו'"? איז רש"י מפרש אַז „ביום דבר ה' וגו'" קומט בהמשך (ניט צו „ואלה תולדות אהרן", נאָר) צו „ואלה תולדות . . (ו)משה": ווי־באַלד בני אהרן ווערן אַנגערופן (אויך) „תולדות משה" דערפאַר וואָס „למדן תורה" (ווי רש"י זאָגט אין פריערדיקן דיבור), באַוואָרנט גלייך דער פסוק, אַז דער ענין האָט זיך אויפגעטאָן פון „ביום דבר ה' את משה", וואָס דעמאָלט „למדן מה שלמד מפי הגבורה".

און דאָס וואָס דער פסוק זאָגט „ביום דבר ה' את משה" — דלכאורה: משה האָט דאָך געלערנט תורה מיט די בני אהרן אויך די גאַנצע צייט וואָס נאָך דעם „יום דבר ה' את משה"

[ואדרבה: עיקר לימוד התורה מיט אידן (בכלל און מיט די בני אהרן באופן מיוחד) האָט זיך אַנגעהויבן ערשט[8] למחרת יום הכיפורים (נאָך די דריטע „ארבעים יום" וואָס משה איז געווען בהר) — מער ווי פיר חדשים פון זינט דעם „יום אשר דבר ה' את משה בהר סיני"],

פאַרענטפערן מפרשים אויף צוויי אופנים: (א) „ביום דבר" דאָ מיינט „מיום דבר", ע"ד ווי אין פסוק[9] „והנותר בבשר ובלחם" (וואָס מיינט: פון דעם בשר און לחם)[10]. (ב) מיטן דיוק ביום קומט די תורה לערנען, אַז „אפילו לא למדו רק דבר אחד נעשו אליו תולדות"[11].

אָבער (נוסף אויפ'ן דוחק אין די עצם תירוצים הנ"ל) איז שווער צו זאָגן אַז דאָס איז כוונת רש"י, ווייל[12]:

א) למאי נפק"מ מדגיש זיין ההתחלה וועז די בני אהרן זיינען געווארן תולדות משה (דורך דעם וואָס „למדן תורה")[13]?

ב) ועיקר: משה האָט געלערנט תורה מיט אידן אויך פאַר מתן תורה (פאַר דעם „יום דבר ה' את משה בהר סיני"), ווי רש"י[14] איז מפרש, אַז „במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם"; און נאָך מער: שוין אין מצרים האָט דער אויבערשטער אַנגעזאָגט כו"כ דינים (ווי דערציילט אין פ' באו[15]) וואָס משה האָט זיי איבערגעזאָגט (און געלערנט) מיט אידן — היינט פאַרוואָס זיינען בני אהרן געווארן תולדות משה ערשט „ביום דבר ה' את משה בהר סיני", און ניט פאַר דעם?

---

7) רא"ם, ס' הזכרון, גור"א ועוד כאן.

8) ובראי"ם כאן: לא שבאותו יום עצמו שדבר הש"י עם משה בהר סיני למדן ונעשו תולדותיו. אבל ראה לקמן בפנים סוף סעיף ה ובהערה 42.

9) צו ח, לב.

10) ראי"ם כאן.

11) גור"א כאן.

12) וגם: זה שנאמר כאן „ביום דבר ה' את משה בהר סיני" אפשר לפרש שהוא הקדמה למש"נ אח"כ „וימת נדב ואביהוא גו'" (ראה רשב"ם, ראב"ע, רמב"ן ועוד כאן).

13) לכאורה אפ"ל שכוונת הכתוב לרמז דזה שנק' תולדות משה שייך לענין התורה („ביום דבר ה' את משה בה"ס"). אבל אא"פ לפרש כן כוונת רש"י, דא"כ לא הו"ל לרש"י לכפול פירושו בד"ה בפ"ע, כ"א להעתיק התיבות „ביום . . בה"ס" בד"ה שלפנ"ז. ומאריכות ל' רש"י (בד"ה השני) מוכח שכוונתו להוסיף ענין חדש.

14) בשלח טו, כה. וראה גם רש"י משפטים כד, ג.

15) יב, ב ואילך. שם, מג ואילך. יג, א ואילך.

[ודוחק לומר, אז דאָס וואָס משה האָט געלערנט תורה מיט די בני אהרן באופן מיוחד (וואָס מצד דעם זיינען זיי גע־ווארן תולדות משה, כנ"ל), איז געווארן דוקא אין דעם „סדר משנה" וואָס האָט זיך אַנגעהויבן למחרת יום הכיפורים[16], אַבער ניט פריער —

ווייל דער טעם (איזה שיהי') פון אָט דעם סדר (משנה בכלל, ובפרט) פון לערנען באַזונדער מיט די בני אהרן — איז שייך בכל תקפו אויך פאַר מחרת יום הכיפורים: און ווי ס'איז מוכח דאָ גופא, אַז שוין „ביום דבר ה' את משה בה"ס" — בששי (שביעי) בסיון[17] — האָט משה געלערנט באַזונדער מיט די בני אהרן[18] (ווי‌באַלד אַז דעמאָלט זיינען זיי גע־ווארן „תולדות שלו"); איז במילא מסתבר צו זאָגן, אַז אויך פאַר מ"ת[19] האָט משה מיט זיי געלערנט אויפן זעלבן אופן ווי נאָכדעם].

ב. אויך זיינען דאָ כמה דיוקים אין לשון רש"י, ומהם:

א) פון לשון רש"י אין דעם ערשטן דבור „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" איז מובן, אַז דאָס מיינט ניט אַז זיי זיינען געווארן זיינע תולדות, נאָר בלויז אַן ענין פון שכר, דאָס וועט פאַרעכנט „כאילו ילדו": דאָקעגן אין צווייטן דיבור זאָגט רש"י: „נעשו אלו התולדות שלו" (זיי זיינען געווארן תולדות משה)?

די תמי' איז נאָך גרעסער: דער מקור פון דעם פירוש רש"י איז אין גמרא[20], און דארט איז דער לשון „כל המלמד כו' מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו שנאמר ואלה תולדות אהרן ומשה . . ומשה לימד לפיכך נקראו על שמו", און רש"י דאָ איז מוסיף אויף לשון הש"ס, און זאָגט (ניט נאָר „ונקראו[21] תולדות משה", נאָר) „נעשו אלו התולדות שלו".

ב) וואָס איז די אריכות הלשון „(שלמדן) מה שלמד מפי הגבורה" — רש"י האָט געדארפט זאָגן בקיצור (און ווי ער זאָגט טאָקע אין דעם ערשטן דיבור) „שלמדן תורה"[22]?

אפילו את"ל, אַז ווייל אין פסוק שטייט דער לשון „ביום דבר ה' את משה", דערפאַר איז (אויך) רש"י בהתאם לזה מדגיש אַז ער האָט געלערנט מיט זיי דאָס וואָס דער אויבערשטער האָט אים געזאָגט — איז נאָך אַלץ ניט גלאַטיק: אויב אַזוי, פאַרוואָס איז רש"י משנה פון לשון (ותוכן) הפסוק, און זאָגט (א) „מה שלמד" (ניט — „מה ששמע"), (ב) „מפי הגבורה" (ניט — „מפי ה'" וכיו"ב)?

---

16) ראה רש"י תשא לד, כט.

17) רש"י יתרו יט, טו.

18) אבל ראה הערה 8.

19) ולהעיר מהמפורש בקרא (משפטים כד, א. ועד"ז שם, ט) — ועוד לפני מ"ת (רש"י שם א) — „אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" (ע"ד „סדר המשנה" ס"פ תשא). והרי שם איירי בשייכות לענין של תורה (ראה שם ג־ד וברש"י שם. רש"י שם, ז). ובחדא"ג מהרש"א עירובין שם, דסדר משנה נסמך אקרא זה. ולהעיר מפרש"י ר"פ מטות ובמפרשיו שם.

20) סנהדרין יט, ב. וראה גם תיב"ע לקמן פסוק ג (וגם שם: ואתקרין על שמי').

21) ועד"ז בפרש"י שהועתק לקמן בפנים (ס"ג) „שהתלמידים קרוים בנים".

22) בדבק טוב כאן מפרש שכוונת רש"י שלמדן לא רק המצות לבד כ"א „כל מה שלמד מפי הגבורה", ובזה מתרץ רש"י למה רק בני אהרן נק' תולדות משה, כי לשאר בנ"י אמר רק המצות לבד.

אבל (נוסף על זה שעדיין אינו מתורץ הדיוק דלקמן): ב„סדר המשנה" ס"פ תשא מוכח שגם לשאר העם אמר לא רק המצות לבד כ"א מה ש„למד מפי הגבורה". וראה המשך לשון רש"י „נמצא ביד כל העם א' כו' ביד בני אהרן שלשה כו'".

ג. דער ביאור אין דעם:

רש"י קען זיך ניט באַנוגענען מיטן פירוש „כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", ווייל אין פסוק שטייט „ואלה תולדות אהרן ומשה":

ווען אין פסוק וואָלט געשטאַנען בלויז „תולדות משה", וואָלט מען געקענט זאָגן, אַז דער פסוק נוצט דעם וואַרט „תולדות" אַלס שם המושאל[23], אַז דורך דעם וואָס „למדן תורה" איז „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו"; ע"ד ווי רש"י האָט שוין מפרש געווען אויפן פסוק[24] (ביי אברהם'ען) „הנפש אשר עשו בחרן — שהכניסן תחת כנפי השכינה כו' ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו(ם)"; אזוי עד"ז טייטשט רש"י ווייטער[25] — בשייכות צו לימוד התורה (ווי אין אונזער פסוק): „ושננתם לבניך, אלו התלמידים, מצינו בכל מקום שהתל־מידים קרוים בנים".

דאָ שטייט דאָך אַבער „ואלה תולדות אהרן ומשה": דער פסוק דערמאָנט זיי בחדא מחתא, אַז „ואלה" זיינען תולדות משה פונקט ווי זיי זיינען תולדות אהרן — איז דאָס תמוה: ווי קען מען צו־גלייכן דאָס וואָס זיי זיינען תולדות אהרן — וואָס זייער מציאות איז אַ תולדה פון אהרן — צו דעם וואָס זיי זיינען תולדות משה צוליב זיין לערנען תורה מיט זיי, וואָס מיטן גאַנצן עילוי שבזה, איז עס אַבער לכאורה ניט קיין חידוש אין זייער עצם מציאות (און מען קען אויף דעם זאָגן בלויז „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו")?

לערנט רש"י, אַז דאָס באַווײַזט דער פסוק מיט מוסיף זיין די ווערטער „ביום דבר ה' את משה": דאָס איז מדגיש אַז די תורה וואָס משה האָט געלערנט מיט די בני אהרן איז געווען „מה שלמד מפי הגבורה", און דערפאַר האָט דער לימוד אויפגעטאָן אַ גבורה, אַז „נעשו אלו התולדות שלו"[26] — עס איז געווען אַזאַ לימוד וואָס האָט איבערגעמאַכט זייער עצם מציאות (ברוחניות), ביז זיי זיינען דערמיט געוואָרן „תולדות משה", כדלקמן.

ד. אַלס הקדמה צו מתן תורה, האָט דער אויבערשטער געזאָגט משה'ן ער זאָל איבערגעבן אידן: „ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים גו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"[27].

דאָס הייסט, אַז מתן תורה (וקבלת התורה) האָט אויפגעטאָן אַ שינוי עיקרי אין דעם עצם מציאות פון אידן: פריער זיינען זיי געווען ווי „כל העמים", און דורך מתן תורה זיינען אידן געוואָרן אַנדערש, אויסגעטיילט, „סגולה מכל העמים" — אַ „ממלכת כהנים וגוי קדוש".

דערפאַר איז מתן תורה געווען אין אַן אופן אַז דער אויבערשטער האָט זיך באַ־

---

23) ראה גם שמות ב, י. רש"י וישב לז, יד. ס"פ ויחי. ולהעיר מבראשית ד, כ־כא (וברש"י). פרש"י ר"פ נח. ועוד.

24) לך יב, ה.

25) ואתחנן ו, ז. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 33 ואילך (ועי"ש החידוש בפרש"י שם לגבי פרש"י דפרשתנו).

26) ומה שלא כתב רש"י ענין זה תיכף בדיבור הראשון (לאחרי כתבו „ונקראו תולדות משה") — כי, כנ"ל, ענין זה מוסבר בהמשך הפסוק „ביום דבר ה' את משה" (וב' הדיבורים ברש"י באים בהמשך זל"ז).

ומה שמביא „מלמד שכל המלמד כו' כאילו ילדו" בדיבור הראשון — ראה לקמן הערה 45.

27) יתרו יט, ה־ו.

וויזן צו אידן און מיט גבורה — „קולות . . לפידים . . קול השופר"[28] — וואָס האָט געפֿועלט אַ שינוי אין דער מציאות פון אידן[29]. און שמיעת הדברות איז געווען „מפי הגבורה"[30].

און וויבאַלד אַז דער „והייתם לי סגולה גו'" איז פאַרבונדן מיט מ"ת און אַפֿהענגיק פון „ושמרתם את בריתי" („שמירת התורה"[31]) — איז פאַרשטאַנדיק, אַז אָט דעם כח (פון מ"ת) צו קענען אויפטאָן אַ שינוי המציאות אין אידן, איז אַריינגעגעבן געווארן אין תורה.

און דאָס איז אויך וואָס רש"י איז מדייק — „שלמדן מה שלמד מפי הגבורה": היות אַז די „תורה שלמדן" (מיט די בני אהרן במיוחד) איז געווען „מה שלמד מפי הגבורה" — משה האָט דאָס אַליין געהערט און געלערנט פון אויבערשטן — האָט זי אין זיך געהאַט בגלוי[32] דעם כח ה„גבורה" פון מתן תורה[33] (וואָס בכחו צו משנה זיין די מציאות פון אַ אידן); און דערפאַר[34]

„נעשו אלו התולדות שלו", ווייל זיין לימוד האָט אויפגעטאָן אַ „הולדה" (רוחנית).

ה. ע"פ הנ"ל — אַז „ואלה תולדות" . . (ו)משה" איז (ניט נאָר אַן ענין פון „כאילו ילדו", נאָר ס'איז) בדומה צו „תולדות אהרן", באופן אַז „נעשו אלו התולדות שלו" — וועט מען אויך פאָר־שטיין וואָס דער פסוק איז דאָ מדייק „ביום דבר ה' את משה" (ניט — „מיום גו'"):

פונקט ווי ביי הולדה גשמית, איז דאָך ניט שייך צו זאָגן אַז די הולדה איז אַ זאַך וואָס חזר'ט זיך איבער (מערערע מאָל) — די הולדה טוט זיך אויף אין דער ערשטער רגע, און דערנאָך קומט פאָר בלויז דער וואַקסען פונעם ולד מקטנות לגדלות.

אַזוי איז אויך ביי „הולדה" רוחנית: דאָס וואָס „נעשו אלו התולדות שלו" האָט זיך אויפגעטאָן „ביום דבר ה' את משה" — מיט'ן ערשטן לימוד וואָס משה האָט געלערנט (באַזונדער) מיט די בני אהרן די תורה „שלמד מפי הגבורה": דער שפּעטערדיקער לימוד התורה (פון משה מיט די בני אהרן) איז געווען ניט באופן אַז דורך דעם „נעשו אלו התולדות שלו" (עס האָט נאָר די

---

28) שם כ, טו וברש"י שם. ועוד.

29) להעיר מ„הגבורה" „שלא היו בהם אחד סומא וכו' אלם וכו' חרש" (רש"י יתרו שם). ובתחלת הדיבור הא' „אשר הוצאתיך מאמ"צ" שהי' ביד חזקה.

30) רש"י יתרו יט, יט. שלח טו, כב.

31) רש"י יתרו יט, ה.

32) להעיר מעירובין נד, ב: כיון דמשה מפי הגבורה שמע מסתייעא מלתי'.

33) ומה שמשמיט רש"י (בהד"ה) תיבות „בהר סיני" — דלכאורה, מכיון שעיקר ההדגשה היא שהוא הדיבור דמ"ת, הו"ל לרש"י להעתיק תיבות אלו (לשלול דיבור ה' למשה שקודם מ"ת) — הוא כדי לשלול „בהר סיני" שקודם שמיעה „מפי הגבורה" (כל קאפ' יט בפ' יתרו).

34) ע"פ המבואר בפנים יתוסף ביאור בזה שאהרן לא נכלל בתולדות משה — כי [נוסף לזה שמשה הי' מחוייב ללמדו — הנה אפילו את"ל שבזה שהקדים אהרן לכל העם (רש"י ס"פ תשא) הי' ענין של לפנים משורת הדין (וראה לעיל הערה 6), מ"מ] באהרן לא שייך לומר שנק' תולדות משה. כי לאהרן נתייחד הדיבור שנאמרה לו פרשת שתויי יין (רש"י שמיני יו"ד, ג), וא"כ מאז ואילך (כיון שהלימוד מפי הגבורה הוא עילוי גדול לגבי הלימוד מפי משה) — לא נקרא תולדות משה (דבכלל מאתיים מנה)•.

•) בדוגמא לזה שבני אהרן נקראו רק תולדותיו — ולאחז"ל ניתוסף „ומשה" (אלא שבזה אין שייך בכלל מאתיים כו', כי הם בב' ענינים שונים, אהרן — לידה גשמית, ומשה — לידה רוחנית).

מעלה פון „כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", כדלקמן סעיף ז).

עפ"ז ווערט אַבער ניט פאַרשטאַנדיק: ביי מתן תורה האָבן דאָך אידן (ובני אהרן בכללם) געהערט פון אויבערשטן אַליין, מפי הגבורה, די עשרת הדברות (ווי זיי זיינען געזאָגט געוואָרן בדיבור אחד, און דערנאָך — די צוויי דברות פון אנכי ולא יהי' לך)[35], האָט זיך דאָך שוין ביי אַלע אידן (ובני אהרן בכללם) אויפגעטאָן די „הולדה" (רוחנית) ביים הערן די דברות „מפי הגבורה" — היינט ווי קען מען זאָגן, אַז די בני אהרן זיינען געוואָרן תולדות משה דורכדעם וואָס משה האָט דערנאָך זיי איבערגעזאָגט (באַזונדער) וואָס ער האָט געהערט „מפי הגבורה"?

דערפאַר איז רש"י מדייק „שלמדן מה שלמד מפי הגבורה": כדי עס זאָל זיך אויפטאָן די הולדה (רוחנית) שע"י תורה איז ניט גענוג דער ענין פון „שמיעה" (בעלמא)[36] — דאָס וואָס די אידן האָבן בלויז געהערט[37] די דברות פון אויבערשטן אַליין — נאָר די תורה מוז נלמד ווערן, נקלט[38] ווערן ביים שומע: און דאָס האָט משה אויפגעטאָן דורך דעם וואָס „למדן מה שלמד[39] מפי הגבורה".

רה". משה האָט ניט נאָר געדעדט די אַנדערע ח' דברות צו אידן[40], נאָר ער האָט מיט זיי געלערנט[41] די אַלע עשרת הדברות (מיט זייערע הלכות ופרטי דינים)[42]; און וויבאַלד ער האָט געלערנט באַזונדער מיט די בני אהרן, דעריבער „נעשו אלו התולדות שלו".

ו. אויף דעם ביאור הנ"ל קען מען לכאורה פרעגן:

ווען מ'וואָלט געזאָגט אַז דערפאַר וואָס משה האָט געלערנט תורה מיט די בני אהרן, איז „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", נאָר בתור שכר, וואָלט מען געקענט פאַרשטיין פאַרוואָס דוקא די בני אהרן וועלן אַנגערופן תולדות משה — כאָטש משה האָט געלערנט תורה מיט אַלע אידן —

ווייל (ווי געבראַכט פריער), דוקא דער לימוד מיט די בני אהרן איז געווען אַן ענין פון לפנים משורת הדין, אויף וועלכן מען באַקומט אַ שכר מיוחד:

אַבער לויט"ן ביאור הנ"ל, אַז דאָס איז (ניט נאָר אַ שכר, נאָר) — „נעשו אלו

35) רש"י יתרו כ, א. שם יט, יט.

36) גם שמיעה שתוכנה — קבלה ע"ע לעשות מה שמצווהו. וי"ל שזהו הסוג ד„הנפש אשר עשו" ע"י ש„הכניסן תחת כנפי השכינה" (ראה לעיל שוה"ג הב' להערה 5).

37) כדיוק לשון רש"י שם יט, יט „לא שמעו מפי הגבורה" (ועד"ז ברש"י שלח טו, כב). וראה רש"י יתרו כ, א: עונין על הן הן כו'.

38) ראה פרש"י יתרו (יט, ה) עה"פ ועתה אם שמוע.

39) כפרש"י תשא (לא, יח) „חוזרין ושונין את ההלכה כו'". ואף ששם המדובר בארבעים יום הראשונים כשעלה לקבל הלוחות (ולא „ביום דבר ה'

את משה") — מ"מ, מזה הוכחה שהקב"ה הי' שונה עם משה (ולא שלמד מעצמו) ההלכה דציווי (לאחר שציווהו — עכ"פ, בנפרד) עם מרע"ה. וא"כ פשיטא שה" כן בעשה"ד ג"כ.

40) רש"י יתרו יט, יט.

41) להעיר מואתחנן ה, כד וברש"י שם „ללמוד ממני". שם, כח.

42) ועד"ז נמסר לבנ"י ביום זה הפרשה (שהיא המשך תיכף למ"ת) „אתם ראיתם גו' לא תעשון גו'" (יתרו כ, יט ואילך).

[עפמש"כ בתניא פל"ד „מיד"* — גם תרומה ותצוה נאמר לישראל אז, אבל אין כן דעת רש"י (תשא לא, יח. לג, יא)].

*) ואתי לכאורה כדעת הזהר (ח"ב רכד, א) דגם נדבת המשכן היתה לפני חטא העגל. וא"ת.

התולדות שלו", ווייל דורך דעם וואס „למדן מה שלמד מפי הגבורה" איז געוואָרן אַ „הולדה" (רוחנית) — איז ניט מובן: אין דעם איז דאָך לכאורה קיין נפק"מ ניט, צי מ'איז מחוייב צו לערנען מיט'ן צווייטן, אַדער מען טוט לפנים משורת הדין: און וויבאַלד אַז בפועל האָט משה געלערנט „מה שלמד מפי הגבורה" מיט אַלע אידן, האָבן דאָך אַלע אידן געדאַרפט ווערן „נעשו תולדות משה".

איז די הסברה בזה: דאָס וואָס לימוד התורה פועל'ט אַ שינוי ו„הולדה" אין דעם אדם הלומד, איז עס (ניט מצד דעם „מלמד", נאָר) מצד דער תורה, וואָס זי פאַרמאָגט דעם כח „הגבורה".

און דעריבער: ווען איינער לערנט תורה מיט אַ צווייטן (באופן הנ"ל, „מה שלמד מפי הגבורה") מצד החיוב, איז הן אמת, אַז עס טוט זיך אויף אַ הולדה (ברוחניות) ביים תלמיד, אָבער די „הולדה" איז זיך ניט מתייחס צום „מלמד", נאָר צו דער תורה און „פי הגבורה" (דער מצווה): ע"ד ווי די מכות מצרים ווערן אָנגערופן[43] „אותותי" (פון דעם אויבערשטן), ווייל משה האָט זיי געטאָן ע"פ ציווי ה' ובשליחותו [און דער מלמד באָקומט שכר פאַר מקיים זיין מצות הגבורה, אָבער ניט פעולת „הולדה"[44]]:

דוקא ווען זיין לערנען תורה מיטן צווייטן איז (ניט במדת ושורת הדין דציווי ה' ושליחותו, נאָר ס'איז) אין אַן אופן פון לפנים משורת הדין, וואָס ער טוט מדעת עצמו, דעמאָלט איז די „הולדה" זיך מתייחס צו אים.

ז. מען דאַרף נאָך אָבער פאַרשטיין:

ע"פ הנ"ל קומט אויס, אַז דער ענין פון „נעשו אלו התולדות שלו" איז שייך (א) נאָר ביי משה'ן, וואָס ער האָט אַליין געלערנט „מפי הגבורה", ובמילא האָט זיין לערנען מיט בני אהרן געהאָט דעם כח אויפצוטאָן אין זיי אַ הולדה (רוחנית), און (ב) נאָר „ביום דבר ה' את משה", ווען ס'איז געווען די התחלת הלימוד („מה שלמד מפי הגבורה") מיט בני אהרן — איז ניט מובן: ווי קען מען פון דעם אָפּלערנען, אַז „כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו"?

איז דער ביאור בזה: אויב מ'זאָל זאָגן אַז דער ענין פון „נעשו אלו התולדות שלו" איז שייך בלויז ביי משה'ן, וועט אויסקומען, אַז מיט צולייגן דעם וואָרט „משה" אין דעם פסוק איז די תורה מרמז נאָר אַ סיפור — אַז איינמאָליקער אויפטו און וואָס איז געווען שייך בלויז ביי משה'ן:

אין פשוטו של מקרא אָבער לייגט זיך צו זאָגן — און וואו מען קען נאָר דאַרף מען אַזוי מפרש זיין — אַז תורה איז אויסן אַ הוראה ולימוד [ווי רש"י ברענגט בכמה מקומות[45] אַז אַ פסוק קומט „ללמד" (וכיו"ב)].

דערפאַר לערנט אַזוי רש"י אויך בנדו"ד, אַז כאָטש דער ענין פון „נעשו אלו התולדות שלו" ממש, איז שייך נאָר ביי משה'ן וואָס „למד מפי הגבורה" און „ביום דבר ה' את משה" — לערנט מען אָבער דערפון אפ*[45], אַז אויך „כל

43) ר"פ בא.

44) ע"ד: חמרא למרי' (ה' — הגבורה) (ורק) טיבותא לשקיי' (ב"ק צב, ב). וק"ל.

45) ר"פ נח ובהרבה מקומות.

*45) וי"ל דלכן מביא רש"י ענין זה („מלמד דכל המלמד כו") תיכף בדיבור ראשון (ד"ה ואלה תולדות) בהמשך ל„ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה" (ולא לאחרי שמסיים הביאור (בד"ה

המלמד את בן חבירו תורה (איז עכ"פ) מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו":

וויבאַלד אַז יעדער ענין פון תורה, וואָס יעדער איד לערנט מיט „בן חבירו" צו יעדער צייט, איז געזאָגט געווארן „מפי הגבורה" — כאָטש אַז (א) דער „מלמד" האָט דאָס ניט געלערנט מפי הגבורה, און (ב) דער „בן חבירו" איז שוין אַ למדן — באַקומט דער „מלמד" דעם שכר וואָס עס ווערט פאַרר־עכנט „כאילו ילדו".

[אבל יש לומר, אַז בדיוק לשונו „כל המלמד את בן חבירו" (ניט — „חבירו"[46]) איז רש"י מרמז, אַז דער ענין פון „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" טוט זיך אויף (בעיקר) וועז עס רעדט זיך וועגן אַ לימוד מיט (ניט אַן אומאַפהענ־גיקעז מענטש נאָר מיט) „בן חבירו" — אַ קינד וואָס האָלט ביי התחלת הלימוד[47]; און וויבאַלד דער מלמד מאַכט די התחלה (של לימוד התורה) מיט „בן חבירו", איז עס דעריבער אַן אויפטו, אַ חידוש, וואָס איז בגדר פון „הולדה" (רוחנית)*[47]].

ח. דערפון קען מען אַרויסלערנען, בדרך אגב, אַ ביאור אין דעם גודל הענין פון „אומר דבר בשם אומרו" (ביז ווי מחז"ל[48] אַז דאָס איז „מביא גאולה לעולם"):

בשעת איינער זאָגט איבער אַן ענין אין תורה „בשם אומרו", איז ער דער־מיט מדגיש דעם ענין המסורה שב־תורה, ווי ער האָט די תורה מקבל גע־ווען מרבו — ומזה מסתבר — דור אחר דור ביז משה רבינו[49], וואָס משה „למד מפי הגבורה":

און דערמיט וואָס ער פאַרבינדט דעם ענין אין תורה וואָס ער זאָגט מיט משה ווי ער האָט עס געלערנט מפי הגבורה, איז ער מגלה דעם כח פון „פי הגבורה" אין דער תורה וואָס ער זאָגט, און בכח זה פועל'ט עס דעם ענין „ההולדה" (כנ"ל) —

וי"ל יתרה מזה — אַז דערפאַר איז דאָס „מביא גאולה לעולם" — ווייל גאולה איז אַן ענין פון גבורה ו„לידה", כמבואר בכ"מ[50].

ט. אע"פ אַז ע"ד הפשט קען מען ניט זאָגן אויף „כל המלמד את בן חבירו תורה" אַז עס ווערט דורך דעם אויפ־געטאָן אַן ענין של „הולדה" ממש (כנ"ל) —

שלאח"ז) איך נעשו „תולדות משה", כנ"ל בארוכה) — כי ההשוואה (והלימוד) היא רק בכללות הענין ש„נקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה" (ולא — באופן המיוחד דנדו"ד, ש„נעשו אלו התולדות שלו").

46) ולהעיר שבכמה דפוסי רמב"ן כאן, לא הועתק ב„לשון רש"י" תיבת „בן".

47) בסגנון אחר: „בן חבירו" מדגיש שאין בו רק המציאות ד„בן חבירו" ותו לא (כי לא למד תורה מעולם).

*47) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 180 ואילך.

48) אבות פ"ו, ו. וש"נ. ובמג"א או"ח סקנ"ו דעובר בלאו (והוא מתנחומא פרשתנו כב — וראה שד"ח כללים מע' העי"ן כלל סד (כרך ג' ע' תרכה ותרלד) וש"נ במש"כ „בלאו").

וצ"ע שבשו"ע אדה"ז שם (וכן בחלק חר"מ) השמיט כל ענין זה (ועוד כמה) אף שהביא מש"כ לאח"ז במג"א (וכן שינה הסדר במה שהביא). — ראה שיחת ש"פ תשא תש"מ.

בכללות הענין דאמירת דבר בשם אומרו ראה שד"ח כרך ז' ע' א'תקמא ואילך. כרך ח' ע' 3430 ואילך.

49) ראה תנחומא שם: לומר כו' אפילו משלישי הלכה כו' הלכה למשה מסיני.

50) יחזקאל קאפ' טז. תו"א ר"פ וארא. ובכ"מ.

וויבאַלד אַבער אַז תורת אמת זאָגט דערויף אַז „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" איז פאַרשטאַנדיק, אַז דאָס איז ניט בלויז אַ חיצונית׳דיקער פאַרגלייך צו אַ צוויי־טן ענין, נאָר אַז (בפנימיות הענינים) האָט ער אויפגעטאָן אַ „מעין"[51] פון (כאילו) — „ילדו"[52].

דער ביאור בזה: דער עונש אויף ביטול תורה איז — „דבר ה׳ בזה הכרת תכרת"[53], אַן ענין פון היפך החיות ר"ל. וואָרום דער חיות פון אַ אידן איז פאַר־בונדן מיט תורה — „כי הם חיינו" — און דערפאַר, ווען אַ איד איז פורש פון תורה, איז דאָס ווי דגים הפורשים מן הים[54].

ועי"פ תורת הבעש"ט[55], אַז בכל רגע איז דער אויבערשטער מחדש דעם קיום וחיות פון יעדן נברא, קומט אויס, אַז ווען איינער לערנט תורה און באַ־וואָרנט זיך פון „הכרת תכרת", איז דאָס ניט נאָר אַן ענין שלילי — אַז ער האָט פאַרהיט אַז ביי אים זאָל ניט נפסק ווערן זיין (המשך ה)חיות, נאָר ס׳איז אַן ענין חיובי: דורך זיין לימוד איז ער גורם אַז דער אויבערשטער זאָל מחדש זיין זיין קיום חיות.

און דערפאַר איז „כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו": בא יעדן מאָל לערנען, מיט וועמען עס זאָל נאָר זיין — וואָס דער־מיט פאַרבינדט מען „בן חבירו" מיט מקור חיותו — איז דאָס „כאילו ילדו": ער האָט אויפגעטאָן אַ הולדה, ווייל ער האָט גורם געווען אַז דער אויבער־שטער זאָל ברגע זה מחדש זיין דעם קיום פון „בן חבירו".

(משיחות ש"פ במדבר תשכ"ח, ותשל"ח)

---

51) ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 412 ואילך בביאור מחז"ל (תנחומא צו יד) „אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית".

52) להעיר גם משל"ה פרשתנו (שנב, א): ולא תאמרו כאילו ילדו ולא ילדו ממש כו'.

53) סנהדרין צט, א.

54) ברכות סא, ב. ע"ז ג, ס"ב.

55) שער היחוד והאמונה פ"א.